דיאלוג רעיוני עם השמיטה

שנת השמיטה מזמנת לנו אתגר עמוק ורוחני, מעבר לשאלות מעשיות המאתגרות את ההתנהלות היומיומית שלנו (כמו כיצד יש לנהל את המטבח? כיצד לטפל בעציצים ובגינה? אילו פירות וירקות לקנות?).

שנה זו מאפשרת לנו לעצור ולבחון מהו מקומם של מושגים כמו קדושה, אחריות, נתינה וערבות הדדית בחיינו.

ערכת הקלפים "דיאלוג עם השמיטה" משלבת בין צילומים אומנותיים לבין מושגים וערכים הקשורים לשמיטה.
הקלפים מיועדים לעבודה מונחית עם קבוצות לומדים. הם מזמנים שיחה רפלקטיבית ולמידה משמעותית על אודות מושגים אלו.

באמצעות העבודה עם הקלפים ניתן להעמיק את המשמעות הרעיונית של שנת השמיטה.

ערכת הקלפים נוצרה בשיתוף פעולה בין סטודנטיות מהחוג למשאבי למידה והסדנה הדידקטית במכללה ירושלים, והיא מבוססת על צילומים של הסטודנטיות בחוג.

צילום: סטודנטיות מהחוג למשאבי למידה
כתיבה: אסנת כהן
עריכה והפקה: איקה מישר
תחקיר: ענת דהאן
עיצוב: הירצת פלדמן

מכללה ירושלים ע"ר
איכות תורנית-אקדמית-חינוכית

דרכי שימוש בערכה

שימוש בערכות קלפים מסוג זה מאפשר לכל תלמיד להשמיע את קולו האישי ואת רעיונותיו.

ניתן להשתמש בערכה כולה באופנים שונים וניתן להתמקד בקלף אחד בלבד.

אין מדובר בתשובות "נכונות" או "לא נכונות". המורה הופך למנחה האוסף את כל התשובות של התלמידים ומרחיב בעזרתן את התפיסה על אודות הנושא שבו הוא ממוקד, בהתאם למטרתיו.

במידה שמשתמשים בערכה כולה, מאפשרים לכל תלמיד לבחור קלף באופן גלוי או סמוי.
השאלה הראשונה ("הפתיחה לדיאלוג") היא תמיד שאלת חימום, כמו "מדוע בחרת את הקלף?".

השאלות הבאות ("העמקת הדיאלוג") נובעות ממטרת השיעור.
השאלה האחרונה, "סיכום הדיאלוג", מובילה את התלמידים לפעולה בעקבות התובנות שעלו בשיעור.

ניתן גם להשתמש בקלף אחד בלבד; להעמיק בו, במשמעויות וברעיונות הגלומים בו. במקרה כזה, כדאי להדפיס את הקלף בעותקים מספר.

בערכה דוגמאות לפעילויות שונות.
ניתן כמובן לשנות, וכן להוסיף ולבנות מערכי פעילות רבים נוספים.

דוגמה לפעילות עם כל הערכה

חשיפה ראשונית למושגים הנוגעים לשמיטה

המטרה בפעילות זו היא לפתוח את לימוד נושא השמיטה בפעילות חווייתית ומשמעותית.

מפזרים את הקלפים ונותנים לכל תלמיד לבחור את הקלף שאליו הוא מתחבר.

פתיחה לדיאלוג

התבוננו בקלף שבחרתם; מדוע בחרתם בו?

העמקת הדיאלוג

התבוננו בתמונה שעל הקלף, קראו את המושג הרשום עליו.
אילו קשרים ניתן למצוא בין המושג לתמונה?
איזו מחשבה, רעיון או תובנה עולים בראשכם בנוגע למושג?
מה הקשר בין המושג לשנת השמיטה?
קראו את ההסבר הרשום מאחורי הקלף.
מה נוסף לאחר קריאת ההסבר?

סיכום הדיאלוג

אילו תחושות ומחשבות עולות בראשכם לקראת שנת השמיטה?

דוגמה לפעילות עם כל הערכה

ערכי השמיטה בחיינו

שנת השמיטה היא שנה שבה העובד מתפנה ממלאכתו היומיומית ומפנה זמן ללימוד. זו הזדמנות מיוחדת לזהות את הערכים המרכזיים בחייו של כל אחד ולבחון מה משמעותם של ערכים אלה, היכן אנו פוגשים אותם בחיינו והיכן הם יכולים לבוא לידי ביטוי.

בחרו קלף שמתקשר לאחד מערכי השמיטה; ערך שאתם מוצאים לו ביטוי בחיי היומיום שלכם.

<u>פתיחה לדיאלוג</u>

התבוננו בקלף שבחרתם; מהו הערך הרשום עליו?

התבוננו גם בתמונה.
באיזה אופן התמונה מתקשרת לערך?

באיזו מידה הנושא של התמונה, הצבעוניות והקומפוזיציה מוסיפים או מספרים על הערך?

אילו מחשבות, רעיונות או תובנות נוספים עולים בראשכם בנוגע לערך?

העמקת הדיאלוג

חשבו על הערך; באילו אופנים הוא בא לידי ביטוי כיום, בחיי היומיום שלכם?
מה הייתם רוצים לשמר כפי שהוא?
מה הייתם רוצים לחזק?
מה הייתם רוצים להצמיח במשך השנה?

(לעיתים מתאים לשאול: מה הייתם רוצים לשמוט? על מה הייתם רוצים לוותר?)

סיכום הדיאלוג

אילו הקלף היה תמרור, איזה תמרור הוא היה?

(אין כניסה? הגבר מהירות? זהירות כביש משובש? אפשר גם להמציא תמרור...)

דוגמה לפעילות עם כל הערכה

ממצוי לרצוי

גם פעילות זו עוסקת במקומם של ערכי השמיטה בחיינו.

נבחן מה מקומו של כל אחד מהערכים בחיינו היום (מצוי), איך היינו רוצים שהערך יבוא לידי ביטוי בחיינו בעתיד (רצוי), וכיצד ניתן לצמצם את הפער שבין השניים.

בחרו קלף שמתקשר לאחד מערכי השמיטה; ערך שהייתם רוצים שיהיה לו יותר ביטוי בחיי היומיום שלכם.

<u>פתיחה לדיאלוג</u>

התבוננו בקלף שקיבלתם; מהו המושג או הערך הרשום עליו?
התבוננו גם בתמונה.
מדוע בחרתם בקלף הזה? מה משך אתכם?

העמקת הדיאלוג

חשבו על הערך תוך כדי התבוננות בתמונה.
באילו אופנים ערך זה בא לידי ביטוי היום בחיים שלכם? (המצוי)
מה עוזר לערך שבחרתם לבוא לידי ביטוי בחיים שלכם, מה מקשה עליו?
האם ישנם ערכים אחרים הקשורים לערך שלכם?

חשבו על המושג בחייכם בעוד שנה, מה הפוטנציאל, לאן ניתן לצמוח? (הרצוי)

מה ניתן לעשות כדי לגשר על הפער, כדי לעבור מהמצוי לרצוי?
(אפשר בשלב זה לבחור קלף נוסף באופן אקראי ולהעלות רעיונות מתוך המושג והתמונה שבו)

סיכום הדיאלוג

מה אתם מתכננים לעשות במהלך השנה כדי לקדם מטרות אלו?
מהם הצעדים הראשונים – מה אתם מתכננים לעשות כבר בשבוע הקרוב?

דוגמה לפעילות עם כל הערכה

עיצוב כרזה לשנת השמיטה

פעילות יצירתית מקרבת בין התלמידים לנושא, מאפשרת להם לזהות ולהביא לידי ביטוי את הקול האישי והייחודי שלהם.

המושגים שעל הקלפים מהווים השראה ליצירה.

פתיחה לדיאלוג

התבוננו בקלף שקיבלתם;
מהו המושג הרשום עליו?
התבוננו גם בתמונה.
איזו מחשבה, רעיון או תובנה עולים בראשכם בנוגע למושג?
איזה רגש עולה בכם כשאתם מתבוננים בקלף?

העמקת הדיאלוג

שנת שמיטה היא שנה של עצירת המהלך היומיומי כדי ללמוד ולחשוב על ערכים;
למשל, מה המקור לכל ההצלחות שלי?
מה ייצור בתוכי תחושת חופש ודרור?
מה מקום הקדושה בחיי? מה שייך לי?

מה אני מפקיר? מה אני נותן?

איזה ערך או מסר שקשור לשנת השמיטה חשוב לי למתג או לפרסם?

מיהו קהל היעד שלי? למי אני רוצה להעביר את המסר? מהו המסר של הקלף בנוגע לפרויקט שלי?

סיכום הדיאלוג

מה תרצו לאחל לכולם לקראת תחילת העבודה על הפרויקט?

דוגמה לפעילות עם כל הערכה

ישיבת מורים

השימוש בקלפים מאפשר לנו "להכניס" את רוחה של שנת השמיטה וערכיה לפעילויות היומיומיות שלנו. למשל לישיבת מורים, ימי הולדת, או כל אירוע חברתי אחר.

פתיחה לדיאלוג

התבוננו בקלף שבחרתם, בתמונה ובמושג.
מדוע בחרת את הקלף?
מה מוצא חן בעיניך בקלף שבחרת?

העמקת הדיאלוג

השאלות הבאות מתמקדות בנושא הישיבה ומטרתה, למשל:
התבוננו בקלף שבידכם.

אילו תובנות עולות בראשכם בנוגע לתפקידנו כמורים?

מה המסר שאתם מקבלים מהקלף שלכם בנוגע לתלמידים?

כשאתם מתבוננים על הקלף,
אילו מחשבות עולות בראשכם בנוגע לעבודת צוות?

סיכום הדיאלוג

מה הייתם רוצים לאחל לכולם לקראת האתגרים שעומדים בפנינו?

דוגמה לפעילות עם קלף אחד – קדושה

מטרת הפעילות

פירות שביעית קדושים ודורשים התייחסות מיוחדת.

לעיתים אנשים נרתעים מהאחריות ומתשומת הלב שקשורים בטיפול בפירות ומעדיפים שלא להכניסם הביתה כלל.
מטרת הפעילות למקד את תשומת הלב בשאלה האם אנו בוחרים להכניס קדושה הביתה, ובאופנים שבהם הקדושה יכולה להפוך ליותר נוכחת בחיינו.

<u>התבוננות חופשית</u>

שלב א

התבוננו בקלף ובמילה "קדושה" הרשומה עליו.
אילו אסוציאציות מעוררת בכם המילה "קדושה"?
מתי אנחנו נפגשים עם קדושה?
מתי אנחנו חשים או חווים קדושה?

קדושה בשנת שמיטה

שלב ב

"וקידשתם את שנת החמישים... קודש תהיה לכם" (ויקרא כה, י, יב).

השביעית והיובל הן שנים מקודשות.
בשנים אלו האדם שובת ממלאכת האדמה ופנוי לעסוק בתחום הרוחני.

בפירות השביעית יש קדושה מיוחדת.
עקב קדושתם של הפירות, רצוי להשתדל לסיים את אכילת הפירות והירקות עד הסוף משום שאסור להפסיד (= לזרוק) פירות שביעית.
שאריות שאינן ראויות למאכל אדם ניתן לזרוק לפח כרגיל, אך כדי למנוע את הפסדן של שאריות האוכל הראויות למאכל אדם – יש לזרוק אותן לפח מיוחד, המכונה "פח שמיטה".

קדושה היא מושג מופשט ומורכב, יחד עם זאת היא באה לידי ביטוי במעשים ובפעולות.

מה ניתן ללמוד על קדושה מתוך התבוננות על פירות שביעית?
(למשל כיצד ביכולתנו להכניס קדושה הביתה, הבחירה במאמץ ובשינוי ההרגלים היומיומיים, הפרדה בין מה שקדוש ומה שאיננו קדוש, תשומת לב לפרטים ולסיום משימות עד סופן).

שלב שלישי – עוד על קדושה

שלב ג

מסילת ישרים, שער הקדושה:
"עניין הקדושה כפול הוא, דהיינו:
תחילתו עבודה וסופו גמול,
תחילתו השתדלות וסופו מתנה.
והיינו, שתחילתו הוא מה שאדם מקדש עצמו,
וסופו מה שמקדשים אותו.
והוא מה שאמרו ז"ל (יומא ל"ט): 'אדם מקדש עצמו מעט – מקדשים אותו הרבה;
מלמטה – מקדשים אותו מלמעלה'... על כן אמרתי שסוף הקדושה מתנה, כי מה שיוכל האדם לעשות הוא ההשתדלות... בקדושת המעשה,
אך הסוף הוא שהקדוש ברוך הוא ידריכהו בדרך הזה שהוא חפץ ללכת בה, וישרה עליו קדושתו ויקדשהו,
ואז יצלח בידו זה הדבר שיוכל להיות בדביקות הזה עמו יתברך בתמידות,
כי מה שהטבע מונע ממנו – יעזרהו יתברך ויסיע לו".

קראו את דבריו של הרמח"ל ב"מסילת ישרים" על הקדושה.
מה אנו לומדים על הקדושה מתוך "מסילת ישרים"?
מהו המאמץ, מהי המתנה ומהו הגמול?

מקום לקדושה

שלב ד

שנת השמיטה היא הזדמנות לפנות זמן איכות לעצמנו. היא מאפשרת לנו לעסוק ברעיונות גדולים ולהעצים היבטים אמוניים וערכיים בחיינו.

היום עסקנו בקדושה.
כיצד ניתן להתחבר לקדושה בחיינו? לאילו תובנות ניתן להגיע מתוך הלימוד, הפעולות והמושגים שעסקנו בהם היום?

(אפשר לחשוב על שאלות כמו: כיצד אנחנו יכולים להכניס לביתנו קדושה? האם קיימת בחיינו הבחנה ברורה בין קודש לחול? אילו הרגלים אנחנו בוחרים לשנות כדי שתהיה יותר קדושה בחיינו?
באיזו מידה הרצון לפעול בקדושה ולהידבק בה' משפיע על האופן שבו אנו פועלים, מדברים, משתמשים באמצעי תקשורת וכד'...?)

יציאה לחיים

שלב ה

אם הייתם צריכים לעצב קלף חדש למילה "קדושה", באיזו תמונה הייתם בוחרים?
אילו צבעים היו דומיננטיים בקלף שלכם? מדוע?
נסחו במילה אחת את התובנה המשמעותית ביותר מהלימוד היום.

דוגמאות לפעילות עם שני קלפים - גידולי בעל וגידולי שלחין

שלב א – התבוננות חופשית

התבוננו בשני הקלפים.
איזה רגש ראשוני מעלה בכם כל קלף?

שלב ב – חיבור בין הכתוב לתמונה

התמונות בשני הקלפים עוסקות בעבודה חקלאית הנוגעת להשקיית גידולים.

מה ניתן לומר על "עבודה חקלאית" ועל "גידולים חקלאיים" מתוך התבוננות בתמונות?

שלב ג – הסבר המושג

חקלאות שלחין היא צורת גידול חקלאית המתבססת על השקיית הגידולים החקלאיים על ידי שליחת המים לערוגותיהם, ומכאן השם.
המקור ההיסטורי לשם הוא במילה הארמית "שלהי" שפירושה עייפות, ובהקשר לחקלאות, שדות שלחין הם שדות בעלי גידולים עייפים וצמאים למים. כלומר החקלאי עמל על בניית מערכת ההשקיה שתאפשר את הצמיחה.

חקלאות בעל היא צורת גידול חקלאית המבוססת על השקייתם של הגידולים החקלאיים על ידי

גשמים בלבד, באופן ישיר, ללא אגירתם או הזרמתם לחלקות.

התבוננו בתמונות; אילו תובנות חדשות עולות לאחר הבנת השוני שבין המושגים בשני הקלפים?

(מושגים שניתן להתייחס אליהם: השקעה מול קבלת דבר בחינם, תכנון, עמל, תשומת לב, מאמץ, התמדה)

שלב ד – הרחבה

ניתן להרחיב את התפיסה לכמה כיווני חשיבה:

מה בחיים שלי צמח מעצמו,
ובמה השקעתי חשיבה, תכנון וחשיבה כדי שיגדל?

במה אני שמח יותר, במה שצמח לבד או במה שעמלתי בהצמחתו, למה יש יותר ערך?

מתי כדאי "לשמוח במה שיש" ובאילו הזדמנויות כדאי לשאוף ל"עוד"?

האם כדאי לתת לדברים לצמוח בעצמם? מתי? מה?

אילו תכונות יש ל"חקלאי שלחין" ואילו ל"חקלאי בעל"?
מה הסגנון שלי? מה מתאים לי להיות? מה אני רוצה יותר להיות?

אם הייתי צמח, איזה צמח הייתי רוצה להיות – צמח שגדל בשדה שלחין או צמח שגדל בשדה בעל?

שלב ה – יציאה לחיים

מה למדתם מהדיון?

לאילו מסקנות חדשות ולאילו תובנות הגעתם?

באילו אופנים תוכלו להביא אותם לידי ביטוי בחיים שלכם?

דוגמה לפעילות עם קלף אחד - הענק תעניק

מצווה זו אינה שייכת לשנת שמיטה

<u>שלב א – התבוננות חופשית</u>

התבוננות בקלף, אילו מחשבות עולות בראשכם?

<u>שלב ב – חיבור בין הכיתוב לתמונה</u>

התבוננו בתמונה ובפסוק הרשום לידה.
מה הקשר שבין התמונה לפסוק?
מהם הקשרים שאפשר למצוא בין פריחה למושג "הענקה"?
מה ניתן ללמוד על "הענקה" מתוך התבוננות בתמונה?

<u>שלב ג – הסבר מושג</u>

ל"הענקה" שלושה מובנים: על פי ויקיפדיה
נתינה של חפץ, חינם, כמתנה.

זולתנות - נטייה, רצון או תכונה של עזרה לזולת המתבטאת בהתנהגות המסבה טוב למישהו אחר ללא תמורה.

מצוות הענקה - מצווה בתורה לתת מתנות שחרור לעבד עברי.

התבוננו בתמונה;
אילו תובנות חדשות עולות לאחר קריאת ההסברים השונים למושג?

שלב ד – הרחבה

"הענק תעניק לו מצאנך, מגורנך ומיקבך": מצווה על האדון להעניק לעבדו מתנות שחרור כאשר מסתיימת תקופת העבדות (לאו דווקא של השמיטה). ההלכה קובעת כי אין מדובר במתנות סתמיות אלא ב"דברים שיש בהם ברכה מחמת עצמם", כלומר אמצעי ייצור ורכוש שיאפשרו לעבד להשתקם. השחרור אינו רק תחנת יציאה מהעבדות, אלא גם תחנת כניסה לעולם החופשי.
על פי הסבר זה, הענקה היא נתינה המאפשרת צמיחה והתפתחות.

ענק הוא סוג של תכשיט. הענקה קשורה אם כן לנתינה של דבר יקר, דבר המקשט ומכבד את המקבל.

מה ניתן להבין מכך על עצם ההענקה ועל היכולת להעניק?

שלב ה – למידה משמעותית

במציאות השגרתית אנו רודפים אחר הקיום היומיומי, ופעמים רבות איננו מוצאים פנאי עבור דברים מרכזיים וחשובים מאוד, הן בחיים הפרטיים שלנו, הן בחיים המשפחתיים והן בנתינה הציבורית.

שנת השמיטה מאפשרת לנו לעצור ולהתבונן על המעגלים השונים בחיינו.

למי היית רוצה להעניק משהו השנה?
מה היית רוצה להעניק לו?
מה היית רוצה להעניק לעצמך?